

ЛЮДИНА ЯК КОСМОПЛАНЕТАРНИЙ ТА БІОПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Бойчук Ю.Д., доктор педагогічних наук, професор

У статті досліджуються існуючі підходи до розуміння космопланетарного біопсихосоціального феномена людини. Людина розглядається як закономірна ланка в космічній еволюції, визначається її статус в Універсумі й біосфері Землі. Духовна еволюція людини визначається як гуманітарна стратегія виживання та збереження життя на планеті в умовах екологічної кризи.

Ключові слова: Людина, Універсум, біосфера, ноосфера, екологічна криза, виживання

Проблема людини завжди стояла в центрі філософської та ідеологічної боротьби, була предметом вивчення різних природничих і суспільних наук. Людину намагалися пізнати як античні філософи і мислителі так і визначні вчені недавнього минулого та сучасності [4].

Закономірний розвиток науки і мислення потребує глибшого розуміння Людини. Саме стара істина, що “людина як міра всіх речей”, дає розвиток, наближення і реставрацію гуманістичної сутності науки, філософії, а також масової свідомості і гуманізації життя. Виживе, збереже своє здоров’я та, в певному ступені, наблизиться до ноосфери, тільки Людина гуманна, яка зможе побороти технократичне мислення [6].

Людство зможе вижити, якщо всі угруповання Землі усвідомлять: стара парадигма стихійної біопсихосоціальної еволюції вичерпана; людство стоїть на порозі зміни еволюційних механізмів зміни розвитку, пов’язаних з різкою зміною в можливостях в управлінні своїм майбутнім розвитком, переходу до еволюції, за визначенням П. Тейяра де Шардена, яка сама себе усвідомила. Це еволюція, в якій на передній план виходить суспільний інтелект, починає діяти закон випереджуючого розвитку якостей людини, системи суспільної освіти і науки, основою яких є екологічний імператив [2; 3].

Досить повчальним є розуміння людини в історичному аспекті. Історична наука про людину взаємозв’язана з уявленнями душі, а також з Універсумом, універсальними законами світостворення і Природи. Розвиток

відбувався від біоцентризму – до антропоцентризму. “Душа людини – це, у відомому розумінні, все”, - говорить знаменитий вираз Аристотеля. З цього виросла велика ідея мікрокосму, яку підтримували в різні часи Ф. Аквінський, М. Кузанський, Д. Бруно, Г. Лейбніц, Й. Гете та багато інших. Людина – частина світу за суттю ідентична Універсуму, Людина – індивідуально-духовний центр Всесвіту, її зближення з макрокосмом - в любові й пізнанні.

Феномен людини і пов’язаний з ним комплекс масштабних, біопсихосоціальних вимірів, властивостей і характеристик потребує глибокого наукового пізнання і нового осмислення. В сучасних дослідженнях в галузі соціальної екології, екології людини, космічної антропоєкології зроблені спроби дати визначення феномену людини. Феномен людини розглядається як біопсихосоціальна цілісність в єдності його соціальних і природних властивостей. Треба зауважити, що такий підхід витікає з уявлень про цілісний і взаємопов’язаний біопсихосоціальний світ і про саму людину як центральну, найбільш важливу в ціннісному відношенні ланку цього світу [7; 8].

В своєму уявленні про феномен людини В. Казначеев і Є. Спірін [5] виділили тріаду фундаментальних вимірів. Базуючись на останніх дослідженнях та досягненнях суспільних і природничих наук, проаналізуємо їх.

Вимір 1 – сукупність властивостей, що визначають здоров’я людини. Здоров’я треба розглядати на індивідуальному, популяційному, а також на глобальному, планетарному рівнях. В останні часи все більш очевидною стає зростаюча залежність цього виміру від космопланетарних процесів, від переходу біосфери до її нового стану – ноосфери. Суперечності ноосферогенезу можуть визначати такі явища, як зниження резервів здоров’я на індивідуальному і популяційному рівнях, його залежність від напруги і стомлення (психофізіологічного, біологічного, генетичного тощо). Найбільшого виявлення ці процеси отримують в зростанні хронічних

захворювань, появи нових форм патології (соціальних та екозалежних хвороб), наростанні явищ депопуляції.

На індивідуальному рівні можуть бути виділені важливі психологічні аспекти здоров'я, зокрема можливості і обмеження в здійсненні творчості.

Популяційний рівень заслуговує особливої уваги, бо він взаємозв'язаний з демографічними і соціально-психологічними станом соціально-працевдатного потенціалу населення.

Господарське освоєння біосфери викликає глобальну її трансформацію та різні екологічні наслідки. Отримання природних ресурсів, використання енергоресурсів, розміщення виробництв приводить до різного виробничо-господарського диференціювання регіонів планети.

Характерною рисою цього етапу ноосферогенезу є висока швидкість і потужність потоків енергії, матеріалів, міграційні потоки людей, обмін населення між різними природно-кліматичними зонами. Особливо яскраво вони виражаються при освоєнні нових територій, які найчастіше знаходяться в екстремальних природно-кліматичних зонах (Крайня Північ, пустельні зони та ін.). Адаптація до нових екологічних умов викликає появу специфічних форм напруження людського здоров'я на індивідуальному і популяційному рівнях, які полягають в зростанні витрат психічних і фізичних витрат резервів організму на попередження патологічних процесів. Тривале проживання людей в екстремальних екологічних умовах може викликати виснаження цих резервів і поява дизадаптаційного синдрому та загального антропоєкологічного напруження як в окремих індивідів, так і в значних мас населення.

Поєднуючи соціально-історичні і природно-історичні закономірності, ці процеси відбивають становлення виміру 1, протиріччя перетворення біосфери в ноосферу.

У зв'язку з цим важливе значення має комплексне фундаментальне вивчення здоров'я людини, його залежність від екологічних, географічних і космофізичних факторів, пізнання механізмів еволюційної перебудови його

психофізичних властивостей та науково-практичне коригування сучасних форм антропоєкологічного напруження, застосування системи заходів його профілактики.

Вимір 2 виражається в принципі еволюціонізму в інтерпретації феномена людини. Цей принцип глибоко обґрунтований в працях І. Мечнікова, В. Бехтерева, М. Кольцова, М. Вавилова та ін. Треба відзначити, що для вітчизняного природознавства характерний історичний підхід до вивчення соціоприродного світу, де дослідження природи людини проводяться на природничонауковій основі.

В еволюції людини як розумної істоти сформувалося декілька нових механізмів його видової і індивідуальної життєдіяльності, без яких не може бути осмислений феномен людини як біопсихосоціальної та космопланетарної істоти. Сюди належать і нові психічні, інтелектуальні і характерологічні властивості людини, які виявляються в будь-якому віці.

Звичайно, що особливості нової біології людини розвивалися впродовж тривалого періоду і були взаємопов'язані з масштабними природно-космічними змінами. Виникаючі зміни (наприклад, перехід до прямоходіння, освоєння мисливського способу життя, розвиток руки) ускладнювали механізми внутрішньої організації людських популяцій (психоінтелектуальна, конституціональна гетерогенність, спорідненість, міграції всіх типів тощо), виникали специфічні для людини механізми біосоціального добору в нових екологічних і соціально-екологічних умовах.

Існуюча концепція про те, що біосоціальна еволюція людини повністю припинилася є хибною. Накопичується все більше і більше фактів про те, що природноісторичні, генофенотипічні механізми з покоління в покоління тривають діяти і в теперішній час. Еволюція певних генофенотипічних властивостей може прискорюватися, набуваючи нові якості і властивості. Пізнання сучасних екологічних механізмів еволюції людини необхідне для глибшого розуміння еволюційно-адаптивних властивостей людського організму.

Отже, без розуміння механізмів еволюції людини неможливе зрозуміти її суть як космопланетарного та біоспихосоціального феномена.

Вирішення фундаментальних проблем сучасного дослідження еволюційно-екологічних основ здоров'я людини відкриває нові можливості в галузі екології людини, дозволить прогнозувати еволюцію людини і запобігати її негативним наслідкам.

Вимір 3 феномена людини пов'язаний з біосферою та проблемою створення ноосфери.

Узагальнення про умови існування феномену людини базуються не тільки на вченні В. Вернадського про біосферу і живу речовину. Вони не менше пов'язані з його вченням про перехід біосфери в ноосферу (тобто ноосферогенезом). У цьому вченні виражається залежність косної і живої речовини від цілеспрямованої соціальної діяльності людини. Як відмічав В. Вернадський, біогеохімічна роль людини стала значно переважати роль інших, навіть найбільш активних в біогеохімічному відношенні організмів.

Причини глобальних змін, які відбуваються тривалий час на планеті В. Вернадський вбачав в реалізації інтелектуально-раціонального потенціалу людини, справедливо вважаючи, що багатократне підсилення “людського фактора” і перетворення його в абсолютну домінанту розвитку біосферних процесів є: “результат “цефалізації”, росту людського мозку та праці, що ним спрямовується”.

Ноосферу можна вважати цілісною системою, яка включає космопланетарну систему, технологічне виробництво і саму людину (людство). Розвиток ноосфери відбувається відповідно природно-історичним законам, які витікають з організованості біосфери, з характеру космічних процесів та обмежень, які вони створюють. Ігнорування таких законів приводить до збільшення активної протидії космопланетарних процесів цілеспрямованій діяльності людини.

У вченні про ноосферу, В. Вернадський сформулював імператив глобалізації – тотальну експансію людської цивілізації у всьому об'ємі

планетарного простору. Сьогоднішній етап еволюції біосфери можна охарактеризувати як передноосфений: людина ще не володіє матеріальними та інформаційними можливостями по створенню ноосферного світу. Окрім цього, інтелектуальна сила людства обмежена, якщо вона не опирається на моральний фундамент. На це ще вказував Аристотель: “Природа дала людині в руки зброю – інтелектуальну і моральну силу, але вона може користуватись нею і в зворотному напрямку; тому людина без моральних принципів виявляється надзвичайно нечестивою і дикою істотою...”.

Учення про ноосферогенез стає актуальним, як бачимо, при зміні свідомості, формуванні нових загальнолюдських екологічних імперативів, прийнятті екологічної моралі і біосферної культури як етичної норми суспільства.

У цілому теорія ноосферогенезу намічає шляхи використання космопланетарних сил в інтересах самої людини, збільшення ефективності її праці за рахунок гармонійного “включення” своїх технологічних процесів в біосферні процеси, які існують мільйони років, тобто за рахунок екологічної конверсії виробництва і гуманізації самої людини. На цій же основі відкриваються можливості активізації людського фактора, збереження і розвитку здоров’я окремої людини та всього людства.

Розглядаючи перехід біосфери в ноосферу як природний еволюційний процес, Вернадський не вважав, що *Homo sapiens* – досконалий вид, заключний етап еволюції людини. Він відмічав, що даний вид лиш проміжний: як були до нього види (*Homo erectus*, *Homo neandertaliesis*), так будуть і після нього (*Homo doctus* – Людина вчена). Крім цього, згідно поглядам Вернадського, ноосферою буде керувати наукова думка, яку він розглядає як якість знання людства за всю історію його існування або колективний розум всього людства. Зараз нам здається, що людство зможе вижити тільки тоді, коли на Землі буде жити Людина гуманна і її поява буде означати перехід до ноосферного етапу.

В. Вернадський настільки високо оцінював ноосферні можливості цивілізації, що сформулював гіпотезу переходу людства до автотрофності (нині людина знаходиться у становищі супергетеротрофа на планеті). Під автотрофністю він розумів посилення відносної незалежності людства від продуктів, що створює біосфера за рахунок створення нових автотрофних технологій (вони поки ще не створені). Ця гіпотеза стоїть в епіцентрі вчення В. Вернадського про ноосферогенез – прогресивної еволюції людства на планеті як космопланетарного феномена в еволюції Всесвіту. Вміння спрямувати таку еволюцію, зберегти і розвивати здоров'я і соціально-психічні можливості людських популяцій складає найважливішу характеристику біопсихосоціального та космопланетарного феномену людини.

Таким чином, В. Вернадський в своєму вченні про ноосферу максимально радикалізував тезу про антропологічну домінанту, вказавши не тільки на перевагу положення людини в космосі, але і про відповідальність людини перед нащадками та перед живим світом планети.

Процес утворення ноосфери досить поступовий і сьогодні думки вчених про реальність ноосфери неоднозначні. І, дійсно, сам Вернадський щось геніально передбачав, а в чомусь помилявся. Ноосферу треба приймати як символ віри, як ідеал розумного втручання в людини біосферні процеси і вживати необхідні заходи для її приходу. “Біосфера перейде так чи інакше, рано чи пізно в ноосферу... На певному етапі розвитку людина вимушена буде взяти на себе відповідальність за подальшу еволюцію планети, інакше у неї не буде майбутнього” – писав В. Вернадський.

Філософсько-етична концепція ноосфери детально розроблялася французьким філософом-теологом П. Тейяр де Шарденом. У своїй книзі “Феномен людини” він дав своєрідну відповідь на вічне питання про сенс людського існування: “людина як “вісь і вершина еволюції” яскраво розкриває те, що першопочатково притаманне матерії, тобто людина є складним, розвернутим мікрокосмом, який містить в собі всі потенції

космосу”. Але необхідно розглядати дану відповідь в контексті тейярівського світогляду, сутність якого – “бачення світу як живого організму, пронизаного Божеством і прагнучого до досконалості”. Саме еволюція Всесвіту, на вершині якого знаходиться людина, і є втіленням цього тяготіння [9].

Тейяр де Шарден стверджує, що геологічна еволюція переходить у біологічну, а біологічна – в еволюцію психіки (психогенез). Після цього настає нова якість – генезис духу: “Психогенез звужується, він змінюється і поглинається вищою функцією – на початку зародження, потім подальшим розвитком духу – ноогенезом”.

У структурі планети вчений розглядає ноосферу як велику найбільш цілісну область, яка зародилась у кінці третинного періоду і розгортається з тих пір над світом рослин і тварин – поза біосферою та над нею як мислячий пласт.

П. Тейяр де Шарден стверджує, що в кінці ХХ століття настає нова ера цивілізації, виникає своєрідна форма духу, “наддуша”, коли розум охоплює безмежні простори і час космосу; тому прогрес людства та природи очевидний – матерія і дух еволюціонують у напрямку звільнення духу. Збільшення комунікацій, засобів зв’язку та розвиток техніки призводить до об’єднання мислячих душ”, їх зрощення концентрує енергію свідомості особистостей. Поступово проходить конвергенція (зближення рас, народів, націй, відбувається “планетизація людини” при наявності диференціалізації груп, що служить умовою збагачення та взаєморозвитку.

Тейяр де Шарден високо оцінює роль науки в процесі глобалізації людства: людство – це дух, наука – близнюк людства”, наука покликана “більше діяти, щоб повніше існувати...”.

Учений попереджує людей про небезпеку, яку несе їм взаємне розмежування, вороже ставлення один до одного, стандартизація замість справжнього єднання. Він застерігає від протиставлення цілого та особистості, оскільки за своєю структурою ноосфера і весь світ є непроста

сукупність, а система, яка має центр, що об'єднує та зближує простір і час, породжуючи свідомість.

В єдине ціле, вважає Тейяр де Шарден, об'єднує сила любові. Любов – це загальна властивість всього життя, у різних ступенях вона властива всім формам організованої матерії. Енергія любові, що є фундаментом світу, притягує та об'єднує розрізнені частини світу: “Тільки любов за тією простою причиною, що лише вона об'єднує істоти за сутністю, здатна – і це тільки підтверджує щоденний досвід – завершити істоти як такі, об'єднавши їх”. Любов охоплює всі предмети, досягаючи своє вершини в людині: насолодження природою, музикою, “очікування та відчуття великої присутності” – усе це прояви любові, доступні людській свідомості.

“Точка Омеги” є духовним “яйцем світу”, “синтезуючою істотою”, космічна функція якої полягає в тому, щоб “закласти початок єдності душ мислячих частинок світу та підтримувати її своїм впливом”. Омега – реальний, особистісний та притягальний центр вже існуючої ноосфери. Омега – це надчасова та надпросторова вершина. Тейяр вказує на її атрибути: “автономність, наявність, незворотність, і, значить, у кінцевому випадку трансцендентність...”.

Людська “душа”, звільнюючись від тілесної оболонки після смерті людини, прямує до точки Омега, де вже знаходяться “душі” всіх людей, які коли-небудь жили на планеті. Кінцеве ідеальне об'єднання особистісно-універсального начала відбудеться після того, як людська цивілізація закінчить свій історичний шлях на Землі.

Мислитель висловлює власні передбачення футурологічного характеру. На його думку, розвиток людства буде йти в трьох напрямках: організація наукових досліджень, зосередження науки на проблемі людини, об'єднання науки та релігії.

Необхідно виробити стратегію наукових досліджень, виділити певні матеріальні та фінансові ресурси на розвиток науки, виховати в свідомості кожної людини потребу в здобуванні наукових знань.

Зосередження науки на проблемі людини визначається тим, що вона як предмет пізнання має унікальне значення: по-перше, людина – індивідуальність, що синтезує в собі “тканину Універсуму”, тобто в своїй індивідуальності – вона є частиною і ніби моделлю загального; по-друге, людська особистість – найбільш рухома точка цієї тканини.

Наука та релігія, за Тейяром де Шарденом, – дві сторони єдиного процесу повного пізнання: віра покликана систематизувати розрізнені наукові дослідження, поєднуючи їх та наповнюючи науку змістом; раціональне пізнання та містична інтуїція збагачують та взаємодоповнюють одне одного.

Універсум в майбутньому стане надособистістю в точці Омега і людство почне керувати процесами у Всесвіті. Тейяр де Шарден висуває думку про те, що Омега (планетарна свідомість, ноосфера) установить зв'язок з іншими Омegas – осередками свідомості. Відбудеться збагачення ноосфер і синтез планетарних свідомостей, в результаті Універсум і особистість почнуть зростати в одному і тому ж напрямі і досягнуть кульмінації один в одному одночасно.

Ідея ноогенезу, закладена в працях В. Вернадського і П. Тейяра де Шардена отримала розвиток у послідовних працях багатьох інших учених (М. Голубець, В. Крисаченко, Д. Медоуз, М. Моїсеєв, А. Печчеї, М. Реймерс, К. Ситник, Д. Урсул та ін.).

У другій половині ХХ століття відбувається поступовий перехід до розуміння Всесвіту як живого організму, що являє собою відкриту невірноважену термодинамічну систему з не завжди передбачуваними напрямками функціонування. Провідна ідея антропокосмізму – зрозуміти людину як складову частину космосу, її роль і місце в еволюційних процесах, що здійснюються у Всесвіті, вплив на неї та людську цивілізацію космічних сил – стала достатньо перспективною для сучасної науки. Ця ідея породила величезну кількість нових гіпотез відносно походження, становлення і розвитку Всесвіту в цілому і планети Земля, зокрема.

Розробка природничонаукових і філософсько-методологічних проблем космізму, а також філософський аналіз даних космічних досліджень в 60-70-ті роки ХХ століття заклали основи історичної періодизації науки на класичну, неklasичну і постнеklasичну. На відміну від класичної наукової раціональності XVII-XIX століть і неklasичної раціональності XIX – початку ХХ століть, які не приймали до уваги інші форми знань (побутове, міфологічне, релігійне, паранаукове та ін.), постнеklasична раціональність і постнеklasична наука розглядають позанаукове знання як своє соціокультурне оточення, як світ свого буття. Це зовсім не означає, що проблема істинності перестала бути центральною в науці. Сучасна постнеklasична наука, приймаючи до уваги дані поза наукових знань, перевіряє їх істинність своїми власними засобами. Саме на такому співвідношенні науки і позанаукового знання наполягав ще В. Вернадський.

Сьогодні в світовій науці і філософії, як зразок постнеklasичної науки, особливо в західній епістемології, розглядаються філософія космізму, антропний принцип в космології, синергетика. Фундаментом сучасної постнеklasичної науки вважаються філософсько-методологічні розробки В. Вернадського. Багато відкриттів неklasичної науки (наприклад фрактальних структур) вже зараз можуть претендувати на роль парадигмальної основи для оновленої картини світу [4; 6].

Філософія космізму – це унікальне досягнення багатовікового матеріального і духовного розвитку світової цивілізації. Це не лише донаукове, наукове та ненаукове знання, а скоріше ставлення до Космосу й Універсуму, яке виявляється у знаннях, емоційно-особистісному почутті співпричетності, діяльнісних інтенціях окремих індивідів і суспільства в цілому.

Філософія космізму становить собою досить поліфонічне явище, яке складається із кількох гілок: гуманітарної – М. Федоров, П. Флоренський, Г. Сковорода; природознавчої – В. Вернадський, М. Умов, М. Холодний, О. Чижевський, К. Ціолковський; езотеричної – М. та О. Реріхи.

Органічно поєднуючи національні особливості, космізм знімає їх на планетарному рівні розвитку цивілізації, адже сьогодні мова йде про виживання не окремого етносу чи народу, а всього людства. Головним надбанням космізму як концепції нового світогляду стала спроба уявити людство як єдиний планетарний вид мислячої матерії, котрий утворює один із ланцюгів загального космо-еволюційного процесу. Тому ідеї космізму набувають сьогодні загальнолюдського масштабу.

Основним принципом філософського космізму виступає положення про єдність Макрокосму і Мікрокосму – Всесвіту і Людини. *Homo sapiens* – Людина розумна – це завжди *Homo cosmicus* – Людина космічна. Все життя цивілізованої і нецивілізованої людини невіддільне від оточуючого її Всесвіту.

Згідно з езотеричним ученням розвиток всього Суцього у Всесвіті підпорядковується закону еволюції і відбувається за рахунок безперервного переходу з одного світу в інший шляхом підвищення частоти вібрацій. Інакше кажучи, життя у Всесвіті безперервне і безмежне, бо його основа – еволюція.

Визначення природи людини нерозривно пов'язане з визначенням природи Всесвіту. В останні часи багато революційних відкриттів було зроблено в космологічній фізиці, які це підтверджують.

Ураховуючи те, що світ описується квантовою теорією, в основі якої лежить принцип невизначеності Гейзенберга, то всі елементи, в тому числі і людина, мають корпускулярно-хвильовий дуалізм. Можна говорити про корпускулярно-хвильову природу людини – людина не існує окремо от Всесвіту. Всесвіт же не існує окремо від людини. Виходячи з цього світ (Всесвіт) є системою, а людина є його інтегральним елементом [2].

Сучасні дослідження показують можливість того, що діяльність мозку здійснюється у відповідності з квантовими законами. Про це свідчить те, що свідомо діяльність мозку являє собою вихідний пристрій і йому відповідає звичайна логіка, тоді як несвідомо діяльність мозку є основною і

здійснюється згідно кантовій логіці. Різні думки і картини, які виникають в свідомості, неадекватно передають функціонування мозку. При включенні свідомості виникає певна стохастичність у висновках, рішеннях, подібна стохастичності при квантовомеханічних вимірюваннях.

Згідно з уявленнями про корпускулярно-хвильову природу, Людина (як і інша будь-яка біосистема) складається з двох частин: анатомо-геометричного компонента, що являє собою атомно-молекулярну структуру, і польового компоненту, поширеного у всьому Всесвіті. Польовий чи хвильовий компонент людини потребує свого нового осмислення стосовно існування людської душі, здоров'я, життя і смерті [3].

З уявлень про корпускулярно-хвильовий дуалізм людини цікавою є трактування людського індивіда як голограми Всесвіту.

Для аналізу роботи мозку з точки зору фізики хвильових процесів була запропонована голографічна модель роботи мозку, сформульована вперше в дослідженнях К. Прибрама і Ф. Вестлейка. В основі цієї моделі функціонування мозку лежить аналогія з оптичними голографічними процесами. Виходячи із запропонованої моделі, адекватне відтворення в мозку людини зовнішнього світу досягається через кодування сенсорної інформації за принципом "частина заміщує ціле". Саме це принцип лежить в основі символічного уявлення світу, завдяки чому в пам'яті людини може бути зафіксований величезний об'єм інформації. В основі появи голографічних процесів істотним є хвильовий характер взаємодій, що породжують голограму.

Зараз створені голографічні моделі світу Всесвіту, в яких він уявляється як гігантська голографічна платівка. Людина як макрооб'єкт є також хвильовою структурою, і тому є розподіленою по всьому Всесвіту. На основі єдності Людини і Всесвіту, коли людина є Всесвітом в мініатюрі, його копією, можна стверджувати, що людина - це голограма Всесвіту.

Нейроголографічні моделі мозку знайшли своє підтвердження і в синергетиці, яка займається пізнанням багаторівневих, ієрархічних, здатних

до самоорганізації та різних варіантів еволюції. Тут поряд з чисто динамічними фізичними процесами важливу роль відіграють інформаційно-символічні процеси, які пов'язані з обробкою символічної інформації, її збереженням, передаванням і відтворенням в активних середовищах (нерівноважні середовища, здатні до самоорганізації).

У цьому плані заслуговує на увагу єдина клітинно-автоматна модель синергетичної реальності, яка може бути застосована як для фізичних, так і інформаційних процесів самоорганізації, які пов'язані з психічною діяльністю.

Створена голографічна модель геному людини. Геном являє собою сукупність всієї генетичної інформації людського організму, яка закодована в структурі спірально закрученої молекули ДНК. Учені отримали дані про хромосомну ДНК як про біолазер з довжинами хвиль випромінюваних полів, які перебудовуються.

Основою прямого зв'язку людини з Всесвітом та іншими біосистемами є, як ми з'ясували, єдність їх квантово-хвильової природи. У Головерсумі всі біосистеми, в тому числі людина з її психічними функціями, не є ізольованими, а включаються в єдину просторово-часову організацію "пам'яті". Основну інтегруючу роль в цій польовій організації відіграють кванти електромагнітного поля – біофотони – носії інформації. Така загальна інформаційна єдність живого є обов'язковою умовою тієї єдності біосфери, про яку говорив В. Вернадський.

В останні часи набуває розвитку ще одна оригінальна концепція, яка витікає з квантово-хвильової природи Людини і Всесвіту; це теорія торсійного поля. У рамках цієї концепції людина розглядається як одна з найскладніших спінових систем. Складність її просторового-частотного поля – у величезному наборі хімічних речовин в її організмі та їх розподілення в ньому, а також у складності динаміки біохімічних перетворень у процесі обміну. Кожну людину можна розглядати як джерело (генератор) суворо індивідуального поля. Її торсійне поле викликає спінову поляризацію в

навколишньому середовищі кінцевого радіусу, воно несе в собі інформацію про неї і залишає свою копію (спінову репліку) в будь-якій точці Всесвіту.

Сучасні наукові уявлення про людину включають наявність у неї двох структур – фізичного тіла і біополя. Людина знаходиться в потоці інформації і енергії, поглинає їх, трансформує і випромінює. Носієм цього випромінювання є біополе. Людина при цьому функціонує як коливальний контур.

Нова, неklasична фізика та біоенергоінформатика, вважають, що людина складається з семи енергетичних тіл, вбудованих одне в одне і називаються так, як вони називаються езотеричній науці: фізичне, ефірне, астральне, ментальне, каузальне, будхичне і атомічне. Різним енергетичним тілам відповідають декілька рівнів торсійних полів. Перші чотири тіла належать до нижчих тонких тіл. Астральне і ментальне тіла утворюють те, що називають “біополем”. Останні три тіла належать до вищих тонких тіл [2].

Велика кількість учених визнає існування Душі і Духу. Теоретичні і експериментальні дослідження дали певні позитивні результати. Встановлено, що вищі тіла мають голографічну природу. Каузальне тіло являє собою досвід втілення Душі, який виявляється у вигляді характеру, а також в умовах життя людини. Властивості і здатності людини записані в каузальному тілі. Каузальне тіло передає інформацію в наступні втілення Душі. Дух людини сучасні вчені трактують як згусток торсіонів, які вічно зберігають в собі величезний об’єм інформації.

Кожне тонке матеріальне тіло має своє випромінювання, які в комплексі утворюють ауру людини – складну польову структуру, яка оточує простір, у якому знаходиться людина. Аура має вигляд кокона (пси-поля), її максимальний радіус відносно поздовжньої осі складає 2,5-3,5 м. У людини, крім фізичного поля, є ще й інформаційне поле і, відповідно, інформаційна аура. Сукупна аура групи людей утворює колективну ауру – Ауру Людства. Остання є невід’ємною частиною глобального інформаційного поля,

сформованого в космічних масштабах. Після смерті фізичного тіла інформаційна аура продовжує незалежне існування.

Аналіз наведених вище досліджень тонких тіл людини, дозволяє вченим припустити, що живий організм має здатність до самореалізації закладеної в ньому інформації і здатний сприймати і опрацьовувати інформацію навколишнього світу, будучи складовою частиною більш складних інформаційних систем вищого порядку.

Дослідження тонких матеріальних тіл людини відкривають абсолютно нові можливості пізнання світу і самої людини.

Отже, цілісний підхід до людини, пізнання її космопланетарного та біопсихосоціального феномена, дозволяє розробити нові психолого-педагогічні підходи до формування так званої “екологічної людини”, сприяє духовній еволюції людства як основи подолання екологічної кризи.

Література

1. Бойчук Ю. Д. Космопланетарні моделі людини як основа її духовної еволюції в умовах екологічної кризи / Бойчук Ю. Д. // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб. наук. пр. — К. : ВПЦ “Київський університет”, 2005. — Вип. 3. — С. 47—57.
2. Волков Ю.Г. Интегральная природа человека: Естественнонаучный и гуманитарный аспекты / Волков Ю.Г., Поликарпов В.С. — Ростов н/Дону : Феникс, 1994. — 231 с.
3. Гончаренко М. С. Екологія людини : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Гончаренко М. С., Бойчук Ю. Д. — Суми : ВТД “Університетська книга”; К. : ВД “Княгиня Ольга”, 2005. — 394 с.
4. Железнов Ю.Д. Человек в природе и обществе: Введение в эколого-философскую антропологию / Железнов Ю.Д., Абрамян Э.А., Новикова С.Т. — М. : изд-во МНЭПУ, 1998. — 294 с.
5. Казначеев В.П. Космопланетарный феномен человека: Проблемы комплексного изучения / Казначеев В.П., Спирин Е.А. — Новосибирск : Наука. Сиб. отд-ние, 1991. — 304 с.
6. Казначеев В.П. Проблемы человековедения / Казначеев В.П. — М. : ИЦППС, 1997. — 352 с.
7. Казначеев В.П. Феномен человека: Космические и земные истоки / Казначеев В.П. — Новосибирск : Книжн. изд-во, 1991. — 125 с.
8. Поликарпов В.С. Феномен человека: вчера и завтра / Поликарпов В.С., Поликарпова В.А. — Ростов н/Дону : Феникс, 1996. — 576 с.

9. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / Тейяр де Шарден П. — М. : Наука, 1987. — 240 с.

ЧЕЛОВЕК КАК КОСМОПЛАНЕТАРНЫЙ И БИОПСИХОСОЦИАЛЬНЫЙ ФЕНОМЕН

Бойчук Ю.Д.

В статье исследуются существующие подходы к пониманию космопланетарного и биопсихосоциального феномена человека. Человек рассматривается как закономерный участок в космической эволюции, определяется его статус в Универсуме и биосфере Земли. Духовная эволюция человека определяется как гуманитарная стратегия его выживания и сохранения жизни на планете в условиях экологического кризиса.

Ключевые слова: Человек, Универсум, биосфера, ноосфера, экологический кризис, выживание

MAN AS COSMOPLANETARIAN AND BIOPSYCHICALSOCIAL PHENOMENON

Boychuk Yu.D.

In the article the existent going is investigated near understanding of cosmoplanetarian and biopsychicalsocial phenomenon of man. A man is examined as an appropriate area is in the space evolution, his status is determined in Universe and biosphere of Earth. The spiritual evolution of man is determined as humanitarian strategy of his survival and maintenance of life on a planet in the conditions of ecological crisis.

Key words: Man, Universe, biosphere, noosphere, ecological crisis, survival